

BEGYŰRŐDÉSTŐL ÁTFORDULÁSIG

Kőszeghy Attila

▲ Őreg Siemens Schuckert generátor részlete
Henrichenburg, Németország

Egy emberfej-nagy, belsejét vesztett generátor volt gyermekkorom titokzatos szörnye. A száz éve még zúgó gépkoponya elődje lett egy kihalt ósállatkoponyák mellé illesztett, kihálásra váró elefántok egyikének koponyája, amely egy oxfordi múzeum állatcsontvázaiban egyikén tartózkodik, varázsos felületátfordulásokkal. Mint a formák világának talán legbonyolultabb, egy egészbe font alakzata tetemre hívott: tudsz-e olyan emberi életfunkció-kompozíciót fellelni, amely a befoglaló vagy a vázat alkotó építménytől hasonlóan bonyolult formát követel? *Tudsz-e köpenyt adni az emberi létezésférák egymásba átsimuló együtt zsongásának a funkcióknak csikorgó keretet adó dobozalakzatok helyett?*

empátiával, észak-koreai diktatúrákat megszegyenítően azonos ruhát kényszerítenek a falakra és tetőkre. Az átmenet mint felesleges álprobléma nemcsak mellőzhető, de nincs is számára hely. Az ablakok és falak határán a historizálók bonyodalmas peremezéseit nemesen egyszerűnek vélt szegések váltották fel. A modernnek a fal és nyílás közötti átmenetet is az épületen történő lokális játszadozásnak, perverzióknak találták, libidópótló élményként az épülettömeg-játékot kínálták. Az átlátszatlan faltól az átlátszó üveg és még átlátszóbb üreg felé átmenet mint szecessziósan halál-szagú és nyálás-ragadós kinlódás mellőzendő lett.

▶ Elefántkoponya
Museum of Natural History, Oxford
Fotó: Kőszeghy Attila

Az eltérő funkciójú alkatrészek egymásra folytatására tett kísérleteink gyakran kudarcosak. A tetők és falak évezredek óta cizellált, tagolt találkozásának helyén a szecesszió ívesített falakkal kúszott a tetőig, a modernnek vagy eltűntették, vagy brutálisan kiemelték a tetőlemezeket. Ma roppant demokratikusan és mérhetetlen

Az átforduló-átmenetes formákba belegyönyörödtek igazán beláthatnák, hogy egyfelől nyilvánvalóan megvalósíthatatlan a folytonos átmenet az átlátszatlantól az átlátszóba, másfelől a különbözőségek ilyen egymásba folytatása megkérdőjelezi a hagyományos matematikai kultúra egészét. Ugyanis nem csupán az lesz homályos min-

Az észrevétlenül működő kis aszimmetriák, elfordulások – ahogy az emberi arcok csekély aszimmetriái sajátos nyugtatók: itt a benyomódások és átfordulások-átszakadások formavesztő káosz-fényessége és a rideg rend kíméletlen kontúrossága egyaránt távoli. Bár egy ravatalozó bejárat ilyen alapon kevésbé kompatibilis a csontkontúrú halált és az igéretes túlvilági fényességet egybemosó szertartásokkal.

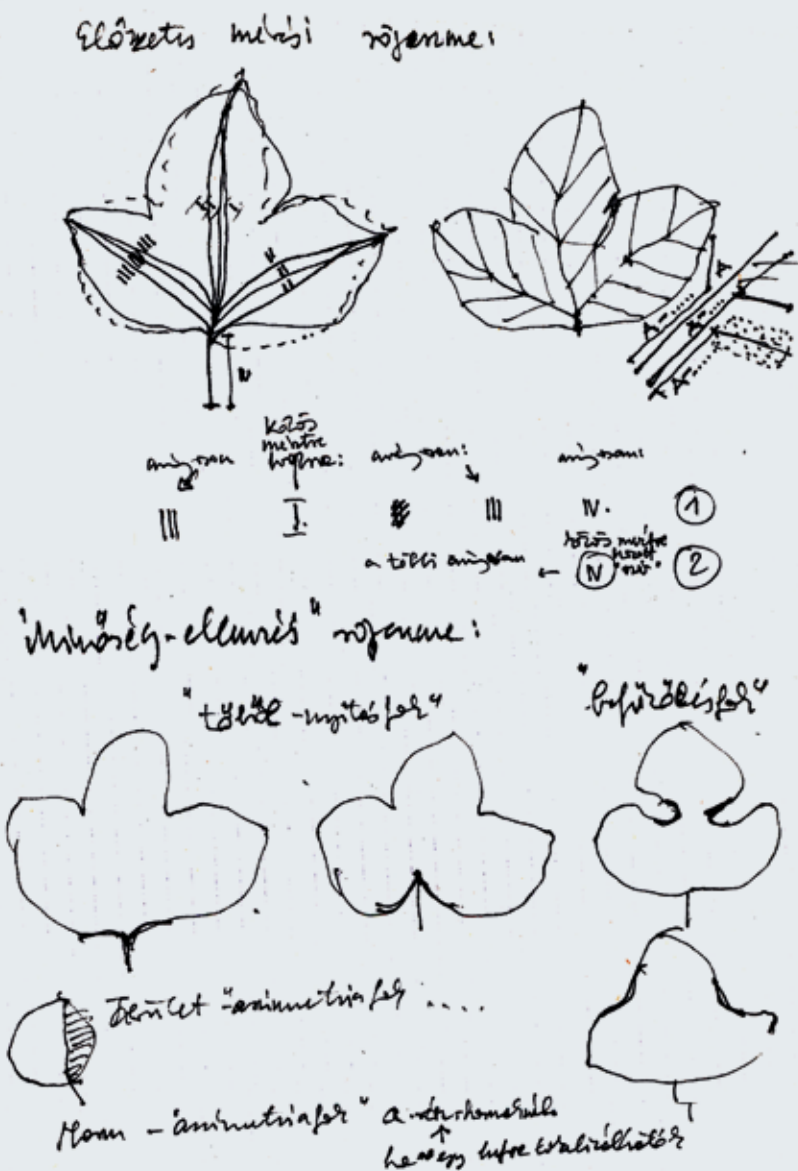
den összeadás folyamán, van-e egyáltalán két összeadni való jelenség, de magának az összeadásnak a művelete is sikamlóssá válik. Sőt, bármely matematikai művelet egyetlen műveletfüggvény száználmasan kimerevített szeglete lesz.

Amikor Hundertwasser arra utalt, hogy a szimmetria a hülyeség szinonimája, arra is rámutatott, hogy a különböző teljes hiánya a hasonlók egymásba átvitelét és minden más műveletet használhatatlanná tesz: aktivitási lehetőség hiányában az értelem csüggedten zuhan magába.

Az élővilág számos alakzata a teljes szimmetriához közeli, de kitartóan távolságot tart a teljes szimmetriától és a bántóan erős aszimmetriától is. Levelek sokaságán próbáltam megelni a szimmetriától való eltérés kulcsát, de egyik elméleti, tökéletes szimmetria szimmetriatengelyét sem tudtam meghatározni. A görbe gerincvonalra húzhatunk egy egyenest, de a két- vagy többoldali sziluett milyen szakasza, több szakasz esetén milyen átlagolása kapjon figyelmet a szimmetria-ügyekben? Az építmények körében milyen alakzatrészekre és milyen

észlelhetőségi határokkal, mennyiben síkban és mennyiben térbe fordulva lenne esélyem megfejteni az aszimmetriák mértékre fogóit?

A falat-tetőt homogenizáló „egyszerűség”-építészet előtti években keletkezett záhonyi ravatalozónál a bejárat zónában a fekete támaszok, az ajtók és azok részletei úgy váltak alig aszimmetrikussá, hogy a következő években senki nem kérdezte meg: miért ilyenek? De vajon a követhető változásokon át elindulhatunk-e az átalakulásban lényegi-önazonos létezés világa felé?

A debreceni Szent Család-templomban a falak fodrozódásánál kevésbé rejtőznek az aszimmetriák. A kivitelezők ügyetlensége pedig szerencsésen az észrevehetőségi határra csökkentette a karzat hullámzó mellvédfalának erőteljes aszimmetriáját. A tervezett erőteljes térbe kifordulások ellapultak. Ami van, az majdnem pseudo kifordulás. A bejárat fapárta is hasonló lapítás áldozatai lettek. Így a domborító és fonatosító szándék szándék maradt. De van-e arra szabály, mekkora lehet az optimális kilendülés? A biztos kézzel szikkadtra formálás és a forma-redukció közötti interregnumban talán éppen így lehet otthon a zárt alakzatokhoz nem köthető szakrális felé elmozdulás. A belső tér két főpillére közül az egyik bátran oldalra görbült, a másik tökéletesen függőleges maradt – a terv szerint. Azonban az aszimmetria a két pillér

▲ Szempontok kis levél-aszimmetriák majdani vizsgálatához, Feljegyzés 1991-ből. Kőszeghy Attila

▼ Debrecen, Rákóczi utca. A láthatatlan felé hatolás gesztus. Építészet, fotó: Kőszeghy Attila

◀ Debrecen, Szent Család-templom, oldalfal-hullámok
Építészet, fotó: Kőszeghy Attila

viszonyában primitív és túlságosan is látható lett. Ha a másik pillér is kimozdul, de más térbeli irányban, a közös görbültség eltérő kontextusával a durva egyértelműséget oldotta volna. A templom mindennap nyitva áll, ez a kínos hiba is megtekinthető.

A felszín megbicsaklása tartószerkezeti háttértörténet nélkül csupán fátyoltáncjáték. A szilárd anyag könyörgése az alatta „atlaszkodó”, erőlködő tartó felé a lehető legnagyobb erőátadó felület kölcsönös felkínálására irányul. A tömegek egymás feletti elmozdulása az éles sarkokat letörheti, a megmaradó felület élén tovább nő a feszültség. A horpadt átmenet csak összenőtt tömegeknél oldja fel az élfeszültség-dilemmát. Két külön tömeg találkozásánál az átmenetes forma a sarkok elvékonyodása nyomán durva törésekre vezet.

Szinte csak makettléptékű alakzatok jelzik Debrecenben az egy testbe olvadó faltömegek átforduló elmozdulására tett kísérleteimet. A Rákóczi utca 60. szám alatti beforduló, horpadt tér valami fontosabb láthatatlan helye lett. Hasonló horpadás látható a Szent Anna u. 43. szám alatti főbejáratnál, itt is a láthatatlan az, ami a bejárat határán egy racionálisan nem értelmezhető funkció számára

helyet követel. Ezen a homlokzaton a „falba fagyott” átszakításig nem vezető átfordulás-kezdetek feletti orom részen az áttörés is megvalósult. A toroidális átfarmálódás sejtése azonban nem pótolja a „túlvilági”, innen nézve láthatatlan alakrejtő felfénylést, a végsőkig gyötört felszín sajátos megszűnését. Ha pedig a toroid jelleget öltő áttört alakzat szabad terét keményen meghatározott forma,

pl. egy hengeres oszlop tölti ki, mint a debreceni Miklós utcai ház végtelenített gerendavégén, akkor a felszíntelen szellemi dimenziók felé kitörés képzelet csak a begyűrődés-mélyülés kezdeti gesztusa-inál, a gerenda távolabbi zónáját látva sejlik fel. Úgy tűnik, hogy az ilyen felsejlések esetlegességükkel és nem valami parancsoló egyértelműséghez közelítve valósulhatnak meg.

A svájci második Goetheanum horpadt alakzatai Steiner szerint kitöltetlenségükkel vannak jelen. Alkotója életének utolsó hónapjaiban megfogalmazta, hogy a belső nem ismételheti az első Goetheanum színes, kidudorodó szobordomborzatait. Más kérdés, hogy ezt az utódok egyáltalán nem értették meg. A steineri negatív alakzatok határain túlsugároznak a hiányok, egyenes sugarakkal. A párnák, dunnaalakzatok gyűrűszerű zónákat építenek, és ezek a gyűrűk gyűrődnek vissza, fordulnak vissza a beljük hatoló testekkel találkozáva. Einstülpung, úton az Umstülpung felé. Készenlétbe helyezve a hiányban rejtőző szakralitást, a barokk puttók ülepe alatti kerekded gipszfelhők nem csekély szegyenére.